

Motion till riksdagen
2005/06:Ju477

av **Olle Sandahl m.fl. (kd)**

Kriminalvården och de psykiskt sjuka

Motionen delad mellan flera utskott

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
Bakgrund.....	3
Dagens system.....	3
Kristdemokratiska förslag	4

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen skyndsamt lägger förslag om en ändring av huvudmannaskapet för den rättspsykiatriska vården.¹
2. Riksdagen begär att regeringen skyndsamt kommer med förslag till reform av regleringen av det straffrättsliga ansvaret för psykiskt sjuka lagöverträdare och formerna för ingripanden mot dem.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om begreppet tillräknelighet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ansvarsfrihet för de personer som begått brott men som inte anses vara tillräkneliga.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att alla psykiskt sjuka lagöverträdare får sitt vårdbehov tillgodosett.

¹Yrkande 1 hänvisat till SoU.

Bakgrund

Vården av psykiskt sjuka lagöverträdare debatteras ständigt. I media är infallsvinkeln oftast den rättspsykiatriska vårdens misslyckanden.

Den svenska modellen för ingripande mot och omhändertagande av psykiskt störda lagöverträdare är unik i så måtto att vi är ett av få länder i världen som i lagstiftning hävdar att alla medborgare är ansvariga för sina handlingar och därmed ska dömas för sina eventuellt brottsliga gärningar. I dagsläget gäller att alla medborgare ska dömas för sina brott, men att påföljden ska anpassas efter brottslingens psykiska status. Om någon har gjort sig skyldig till brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning råder fängelseförbud. Om den rättspsykiatriska undersökningen påvisar en allvarlig psykisk störning kan domstolen döma till frihetsberövande påföljd i form av rättspsykiatrisk vård (LRV). Bedöms det föreligga risk för återfall i brottslighet som är av allvarligt slag ska LRV-vården förenas med särskilt utskrivningsprövning, vilket bl.a. innebär att frågor om frigång, permission och utskrivning prövas av förvaltningsdomstol och inte av den enskilde överläkaren. Av dem som lagfördes för brott 2003 överlämnades 379 personer till rättspsykiatrisk vård.

I psykansvarskommitténs betänkande *Psykisk störning, brott och ansvar* (SOU 2002:3) föreslås en reformerad reglering av det straffrättsliga ansvaret för psykiskt störda lagöverträdare samt formerna för ingripanden mot dem. Ärendet bereds nu i Regeringskansliet. Ingen proposition är ännu aviserad.

Dagens system

Begreppet allvarlig psykisk störning är inte en medicinsk reglering utan en rättslig sådan. Om någon begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning, får påföljden inte bestämmas till fängelse. Om det vid domstillfället inte längre föreligger någon allvarlig psykisk störning kan påföljden inte heller bestämmas till rättspsykiatrisk vård. Detta kan exempelvis leda till att en person som begått flera mord under påverkan av en allvarlig psykisk störning men sedan tillfrisknat inte kan dömas till fängelse och inte heller kan överlämnas till rättspsykiatrisk vård. De enda påföljder som står till buds är villkorlig dom eller skyddstillsyn.

Det system vi har idag, där alla anses ansvariga för sina gärningar, innebär också att en gärningsman som varit akut psykotisk och som helt saknat verklighetsförankring ändå anses ansvarig för det brott han, som en följd av sin sjukdom, har begått. Domstolarna gör i sådana fall ofta en alltför lättvindig uppsåtsbedömning.

Dagens system kan också leda till att personer som begått allvarliga brott och som överlämnats till rättspsykiatrisk vård i vissa fall skrivs ut efter mycket korta vårdtider, eftersom de tillfrisknat. Det finns heller inga hinder för att personer dömda för mindre allvarliga brott kan få mycket långa vårdtider.

Fel! Okänt namn på

Kristdemokratiska förslag

Kristdemokraterna anser att det är av största vikt att den psykiatriska vården fungerar och att de som är i behov av vård kan få sitt vårdbehov tillgodosett. En välfungerande psykiatrisk vård är i sig brottsförebyggande.

Kristdemokraterna anser att staten ska överta det ekonomiska ansvaret för den rättspsykiatriska vården, men att driften ska ligga kvar hos sjukvårdshuvudmännen. I dagsläget ligger ansvaret på landstingen, vilket leder till samverkansproblem samt organisatoriska, innehållsmässiga och ekonomiska problem. De höga vårdkostnaderna för rättspsykiatrisk vård på en regionvårdsenhet leder till försämrade resurser för allmänpsykiatri och övriga patientkategorier. Omfattningen av den rättspsykiatriska vården är svår att förutse. Sjukvården måste ta emot alla dömda, och utskrivningen av patienter med särskild utskrivningsprövning avgörs av länsrätten. Kristdemokraterna anser att det borde vara den nivå som överlämnar dömda till rättspsykiatrisk vård också ska betala för vården.

För den enskilda kliniken i hemlandstinget kan en eller ett par nydömda rättspsykiatriska patienter medföra stora ekonomiska påfrestningar. Kliniken har att välja mellan att köpa plats i en specialiserad vårdenhet till en hög kostnad eller att försöka vårda patienten på den egna kliniken och avsluta vården så snart som möjligt till en lägre kostnad. Många landsting är för små för att ge en grund för den specialisering och möjligheter till sådan differentierad vård som rättspsykiatrierna är i behov av. Ökad efterfrågan av vårdplatser har inneburit att platserna på regionvårdsenheterna har blivit överfulla. För att klara budgetramen finns en uppenbar risk att hemlandstinget väljer att vårda patienten och låter ekonomin styra valet av placering och inriktning av vården på bekostnad av det individuella behovet av vård och samhällsskydd.

Kristdemokraterna anser att något måste göras åt det system vi har idag vad gäller psykiskt sjuka lagöverträdare. Om en psykiskt sjuk lagöverträdare inte anses lida av en allvarlig störning och i stället döms till ett fängelsestraff får han i dagsläget inte sitt vårdbehov tillgodosett inom kriminalvården. Många kommer ut från fängelserna lika sjuka eller sjukare än vad de var när de kom dit. Lider den dömda däremot av en allvarlig psykisk störning och överlämnas till rättspsykiatrisk vård i stället för att dömas till fängelse kan hans påföljd, alltså den tid han tvångsvårdas, bli oberoende av brottets straffvärde.

Dagens system brister således både i rättssäkerhet, förutsebarhet och vårdkvalitet som i humant hänseende. En ny inriktning krävs och Kristdemokraterna finner Psykansvarskommitténs förslag till en reformerad reglering som ett steg i rätt riktning. Kristdemokraterna välkomnar ett införande av en tillräknelighetsprincip och av ansvarsfrihet för de som betecknas som otillräkneliga. De otillräkneligas gärningar ska således inte medföra ansvar. För de otillräkneliga ska i stället olika vårdformer stå till buds. Dessa personer är ofta inte farliga bara för sig själva utan även för andra. Psykansvarskommittén har föreslagit så kallade samhällsskyddsåtgärder. Där samhällets intresse av skydd gör sig starkt gällande ska sådana kunna komma i fråga.

Fel! Okänt namn på

Kristdemokraterna anser, i likhet med Psykansvarskommittén, att påföljder som fängelse och skyddstillsyn m.m. ska användas för de psykiskt störda som inte anses ansvarsfria. Överlämnande till rättspsykiatrisk vård ska avskaffas som särskild påföljd. I stället ska alla psykiskt störda lagöverträdare få sitt vårdbehov tillgodosett, oavsett störningens, sjukdomens eller skadans grad eller art. Ett fängelsestraff ska således kunna inledas med en period av psykiatrisk vård, i vissa fall tvångsvård om behov finnes, för att sedan fortsätta i ett fängelse där psykiatrisk vård finns att tillgå även fortsättningsvis. Vi anser att samhället ska se på psykiska sjukdomar på samma sätt som det ser på somatiska sjukdomar.

Flera av remissinstansernas invändningar mot Psykansvarskommitténs förslag är också viktiga att beakta i kommande förslag till nya regler på området. Exempelvis kan det ifrågasättas om de av kommittén föreslagna reglerna om samhällsskyddsåtgärder är tillräckligt rättssäkra och förutsebara. Vidare måste det så avgörande och komplexa tillräknelighetsbegreppet ytterligare utredas och definieras.

Tyvärr har regeringen ännu inte kommit med något förslag för riksdagen att ta ställning till. Psykansvarskommitténs betänkande kom år 2002 och någon proposition har ännu inte aviserats. Tidigast år 2007 tros regeringen kunna ge ett förslag om vård och straff för psykiskt sjuka lagöverträdare, ett orimligt dröjsmål i ett angeläget ärende. Dessutom ställer sig justitieministern skeptisk till tanken att psykiskt störda ska kunna dömas till tidsbestämda straff eftersom problemen inom öppenvården är så stora som de är idag.

Kristdemokraterna anser det vara av största vikt att regeringen skyndsamt kommer med förslag till ny inriktning av vård och påföljd för psykiskt sjuka lagöverträdare. En mer genomgripande utvärdering av dagens system, i synnerhet i rättssäkerhets- och förutsebarhetshänseende, har ännu inte gjorts. Kristdemokraterna beklagar detta, men förutsätter att erfarenheterna av det nuvarande systemet kommer att beaktas i utformningen av regeringens förslag.

Stockholm den 4 oktober 2005

Olle Sandahl (kd)

Ingvar Svensson (kd)

Tuve Skånberg (kd)

Ingemar Vänerlöv (kd)

Helena Höj (kd)

Yvonne Andersson (kd)